

До разової спеціалізованої ради PhD 15514
Тернопільського національного
педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка
(46027 м. Тернопіль, вул. М. Кривоноса, 2)

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата наук із соціальних комунікацій, доцента,
доцента кафедри журналістики
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка
Решетуки Тетяни Василівни
на дисертацію **Гороховянко Ірини Степанівни**
**«Журнальна періодика Тернопільщини: типологійний і формально-
змістовий аспекти (1991–2022 рр.)»**,
подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії
в галузі знань 06 Журналістика за спеціальністю 061 Журналістика

Актуальність теми дослідження та її зв'язок з науковими програмами, планами, темами. У сучасному українському журналістикознавстві актуалізуються дослідження регіонального медіапростору як важливого складника національної системи масової комунікації, адже регіональні медіа відображають особливості суспільного розвитку окремих територій, репрезентують локальні культурні практики та формують специфічний інформаційний ландшафт регіону. У період після здобуття Україною незалежності відбулися суттєві трансформації медійної системи, пов'язані зі становленням демократичних засад функціонування інформаційних ресурсів, розвитком видавничої справи, зміною інформаційних потреб аудиторії та поступовою цифровізацією комунікаційних процесів. За цих умов особливого значення набуває вивчення тих сегментів українського медіапростору, які досі залишаються недостатньо представленими в науковому дискурсі.

Одним із таких напрямів є дослідження регіональної журнальної періодики, що відіграє важливу роль у збереженні та поширенні інтелектуальних, культурних, духовних і суспільно значущих надбань певного регіону. На відміну від інформаційних медіа, журнальні видання акумулюють

аналітичний, науковий, мистецький та публіцистичний контент, відображаючи довготривалі тенденції суспільного розвитку. Саме тому вони становлять цінне джерело для вивчення особливостей функціонування регіонального інформаційного простору, трансформації суспільних цінностей, формування громадської думки та процесів самоідентифікації місцевих спільнот.

Наукова актуальність дисертаційної роботи Ірини Степанівни Гороховянко зумовлена відсутністю комплексних журналістикознавчих досліджень, присвячених журналам Тернопільщини доби незалежності України. Важливості праці додає і широкий хронологічний діапазон (1991–2022 рр.), який дає змогу простежити еволюцію регіональних видань у контексті суспільно-політичних трансформацій, державотворчих процесів, культурного відродження та розвитку медіасфери. Такий підхід сприяє виявленню закономірностей функціонування регіональної журнальної преси, визначенню її місця в системі українських друкованих медіа та ролі у формуванні інформаційного простору краю. Важливим є й те, що дослідження розглядає журнальну періодику Тернопільщини не лише як складник системи масової комунікації, а й як соціокультурний феномен, у якому відображено суспільні настрої, історичну пам'ять, духовні орієнтири, наукові та мистецькі процеси регіону. Опрацьований авторкою масив періодичних видань становить вагому емпіричну основу для осмислення локальної культурної спадщини та особливостей розвитку громадянського суспільства в умовах незалежної України.

Тема дисертаційного дослідження безпосередньо пов'язана з науковою проблематикою кафедри журналістики Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка та виконана в межах науково-дослідної теми «Регіональні медіа у контексті викликів часу» (державний реєстраційний номер 0123U101024), що додатково підтверджує її актуальність, наукову доцільність і відповідність сучасним тенденціям розвитку журналістикознавчих досліджень.

Наукова новизна та обґрунтованість отриманих результатів. Наукова новизна дисертаційного дослідження І. С. Гороховянко визначається

насамперед тим, що в ньому вперше в українському журналістичознавстві здійснено комплексне вивчення журнальної періодики Тернопільщини у хронологічних межах 1991–2022 років. Робота суттєво розширює наукові уявлення про розвиток регіональних друкованих медіа в період незалежності України та заповнює помітну прогалину в історико-журналістських студіях, пов'язаних із дослідженням локального медіапростору.

Вагомим науковим здобутком дисертантки є формування репрезентативної емпіричної бази, яка охоплює значний масив журнальних видань Тернопільської області різного тематичного та функціонального спрямування. Опрацювання такого обсягу джерел дозволило авторці не лише систематизувати регіональний журнальний сегмент, а й простежити основні тенденції його розвитку, виявити закономірності функціонування окремих типологічних груп та визначити їх місце у структурі регіонального медіапростору.

До актуальних результатів належить розроблення та апробація авторського алгоритму типологічного аналізу регіонального журнального видання. Запропонований підхід вирізняється методологічною цілісністю та може бути використаний як інструмент для дослідження журнальної періодики інших регіонів України.

Серед вагомих результатів дослідження варто відзначити здійснену типологізацію журналів Тернопільщини, що дала змогу впорядкувати різноманітний емпіричний матеріал та визначити місце окремих видань у структурі регіонального медіапростору. Водночас проведений формально-змістовий аналіз дозволив виявити їхні тематичні домінанти, жанрові особливості, специфіку рубрикації, візуального оформлення та редакційної політики. Заслугує на увагу прагнення дисертантки розглядати журнальну періодику не лише як інформаційно-комунікаційне явище, а й як важливий індикатор суспільних, культурних і духовних процесів, що відбувалися в регіоні упродовж досліджуваного періоду.

Обґрунтованість і достовірність отриманих результатів забезпечуються належною теоретико-методологічною базою дослідження, широким колом

опрацьованих наукових джерел, використанням комплексу взаємодоповнюючих методів наукового пізнання, а також значним масивом проаналізованого емпіричного матеріалу (152 видання). Основні положення та висновки дисертації є логічно вмотивованими, належно аргументованими та узгоджуються з поставленою метою і завданнями дослідження.

Таким чином, наукова новизна та обґрунтованість результатів дисертаційної роботи І. С. Гороховянко не викликають сумнівів, а отримані результати мають істотне значення для подальшого розвитку історії журналістики, регіональних медіадосліджень і теорії періодичних видань.

Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості їх широкого застосування в науковій, освітній, редакційно-видавничій та культурно-просвітницькій діяльності. Насамперед цінність дисертації зумовлена введенням до наукового обігу значного масиву систематизованих відомостей про журнальну періодику Тернопільщини, що суттєво розширює джерельну базу досліджень з історії української журналістики, регіональних медіа, соціальних комунікацій, краєзнавства та культурології.

Практичну вагомість має запропонований авторкою підхід до типологічного та формально-змістового аналізу журнальних видань, який може бути використаний у подальших дослідженнях регіональної періодики України. Результати роботи сприяють глибшому розумінню особливостей розвитку регіонального медіапростору та функціонування друкованих журналів у сучасних умовах.

Матеріали дисертації можуть бути використані в освітньому процесі під час викладання дисциплін з історії журналістики, регіональних медіа, редакторсько-видавничої справи та типології друкованих видань, а також при підготовці навчально-методичних матеріалів для здобувачів вищої освіти. Особливо цінним є те, що сформована авторкою джерельна база та результати типологічного аналізу можуть слугувати підґрунтям для подальших регіональних медіадосліджень в інших областях України.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності та відповідності встановленим вимогам. Дисертаційна робота І. С. Гороховянко характеризується логічною структурою, внутрішньою цілісністю та послідовністю викладу матеріалу. Композиція дослідження підпорядкована реалізації поставленої мети та завдань, що забезпечує належний рівень аргументованості наукових положень і висновків. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації становить 238 сторінок, з яких 162 сторінки – основний текст. Список використаних джерел налічує 415 позицій, що свідчить про ґрунтовне опрацювання наукової літератури та джерельної бази дослідження. Емпіричну основу роботи становлять 152 журнальні видання Тернопільщини, які виходили упродовж 1991–2022 років. Для візуалізації результатів дослідження авторка створила одинадцять діаграм в основному тексті, а також 34 додатки, що містять сім узагальнених таблиць та ілюстративні матеріали до викладених у роботі положень. Такий підхід сприяє кращому сприйняттю результатів дослідження та підсилює аргументованість окремих висновків.

У *вступі* (с. 15–22) послідовно та аргументовано розкрито концептуальні засади дослідження. Авторка обґрунтовує актуальність теми, визначає ступінь її наукового опрацювання, формулює мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, характеризує методологічну базу та хронологічні межі роботи. Вступ містить усі необхідні структурні елементи, зокрема положення наукової новизни, практичного значення результатів, відомості про їх апробацію та публікації за темою дисертації, що свідчить про належний рівень організації наукового дослідження та дозволяє сформулювати цілісне уявлення про науковий внесок здобувачки.

У *першому розділі* дисертації (с. 23–51) сформовано теоретико-методологічне підґрунтя дослідження регіональної журнальної періодики. Авторка продемонструвала належний рівень обізнаності з науковими підходами до вивчення друкованих медіа, здійснила критичний аналіз журналістичкознавчих праць, присвячених історії, типології та функціонуванню

періодичних видань, а також опрацювала нормативну базу, релевантну для дослідження журнальної періодики. Позитивної оцінки заслуговує уточнення понятійно-термінологічного апарату дослідження, зокрема змісту понять «журнал», «регіональна преса» та «регіональна журнальна періодика», що сприяло чіткому окресленню предметного поля наукової розвідки. Важливим є також аналіз наукових підходів до вивчення української періодики та регіональних медіа, який дозволив визначити місце досліджуваної проблематики в сучасному журналістикознавчому дискурсі. Особливу увагу привертає підрозділ, присвячений методологічним засадам типології регіональних журнальних видань, у якому авторка запропонувала алгоритм їх типологічної та формально-змістової характеристики. Запропонований підхід вирізняється комплексністю та створює належне підґрунтя для цілісного аналізу журнальних видань з урахуванням їх тематичних, структурних, функціональних і візуально-комунікативних особливостей.

Другий розділ дисертації (с. 52–109) присвячений дослідженню становлення та розвитку журнальної періодики Тернопільщини в контексті суспільно-політичних, культурних і медійних трансформацій періоду незалежності. Авторка простежує, як суспільно-політичні, культурні та інституційні зміни доби незалежності вплинули на розвиток журнального видавництва Тернопільщини, сприяючи формуванню його сучасної структури, тематичної різноманітності та типологічної розгалуженості. До вагомих результатів розділу належить запропонована періодизація розвитку журнальної періодики Тернопільщини у 1991–2022 роках, побудована з урахуванням суспільно-історичних передумов функціонування видань, динаміки їх кількісного зростання та якісних змін у змісті й структурі. Запропонована періодизація є логічно обґрунтованою та дозволяє простежити основні тенденції розвитку регіонального журнального видавництва впродовж досліджуваного періоду. На особливу увагу заслуговує здійснена І. С. Гороховянко типологізація 152 журнальних видань Тернопільщини. На основі комплексу типологічних критеріїв дисертантка систематизувала досліджуваний масив видань, визначила

особливості їхнього функціонування, читацької адресації, мовної політики та тематичного спрямування. Цінність цього результату полягає в тому, що він уперше дає змогу розглядати журнальну періодику Тернопільщини як цілісну систему регіональних медіа, а не як сукупність окремих видань різного профілю. Отримані результати дають підстави розглядати журнальну періодику Тернопільщини як структурований, типологічно диференційований і функціонально багатовекторний сегмент регіонального медіапростору.

У *третьому розділі* дисертації (с. 110–169) проаналізовано формально-змістові домінанти журнальної періодици Тернопільщини 1991–2022 років, зокрема змістові особливості різних типів журналів, їхні композиційно-візуальні параметри та роль редакторів у формуванні концепції видань. Науковий інтерес становлять висновки авторки щодо залежності тематичного наповнення, архітекτονіки та візуальної моделі журналів від їхнього цільового призначення і читацької адресації, а також спостереження за трансформацією редакторських практик у виданнях різних типологічних груп. Позитивної оцінки заслуговує прагнення авторки розглядати журнальні видання як цілісні комунікаційні системи, у яких змістові, структурні та візуальні компоненти перебувають у тісному взаємозв'язку. На основі аналізу різних типів журналів дисертантка виявила їхні провідні тематичні орієнтири, жанрові особливості та специфіку комунікації з цільовою аудиторією. Важливим результатом дослідження є обґрунтування залежності композиційно-візуальної моделі журналу від його типологічних характеристик, функціонального призначення та читацької адреси. Авторка переконливо доводить, що візуальні елементи сучасного журналу виконують не лише оформлювальну, а й змістотвірну та комунікативну функції, беручи участь у формуванні цілісного образу видання. Окремої уваги заслуговує підрозділ, присвячений редакторському чиннику у розвитку журнальної періодици Тернопільщини. Проведений аналіз дозволив показати роль редакторів і редакційних колегій у формуванні концепції видань, визначенні тематичних пріоритетів, організації рубрикаційної структури та забезпеченні сталості функціонування журналів різних типологічних груп.

Висновки дисертації (с. 170–175) є логічним підсумком проведеного дослідження та повною мірою відображають його основні результати. Вони характеризуються послідовністю, належним рівнем узагальнення та безпосередньо корелюють із метою і завданнями наукової роботи. Отримані висновки є аргументованими та достовірними, оскільки ґрунтуються на опрацюванні значного масиву емпіричного матеріалу, використанні комплексу загальнонаукових і спеціальних методів дослідження та послідовному аналізі журнальної періодики Тернопільщини упродовж 1991–2022 років. Загалом висновки підтверджують досягнення поставленої мети дослідження та свідчать про завершеність дисертаційної роботи як цілісної наукової праці.

Список використаних джерел (с. 176–210) засвідчує належний рівень опрацювання наукової проблеми та є достатнім для досягнення поставленої мети дослідження. Він охоплює 415 позицій, серед яких 263 наукові праці з журналістикознавства, соціальних комунікацій, історії преси, видавничої справи та регіональних медіадосліджень, а також 152 журнальні видання Тернопільщини, що стали емпіричною основою дисертаційної роботи. Добір джерел характеризується тематичною релевантністю та забезпечує належне теоретико-методологічне підґрунтя дослідження.

Додатки (с. 211–238) органічно доповнюють основний зміст дисертації та містять матеріали, що поглиблюють і конкретизують результати проведеного аналізу. У них представлено статистично-бібліографічні та аналітичні таблиці, які відображають результати систематизації й класифікації журнальної періодики Тернопільщини (Додатки А–Е), а також ілюстративні матеріали (елементи візуалізації, обкладинки, макети та сторінки журналів), що унаочнюють особливості досліджуваних видань (Додатки Є–Я). Особливу практичну цінність мають додатки, у яких журнали Тернопільщини систематизовано за роками заснування із врахуванням виду видання за цільовим призначенням, мовою та наявністю електронної версії, що дозволяє простежити динаміку розвитку регіонального журнального сегмента впродовж досліджуваного періоду та містить матеріали для подальших наукових

узагальнень. Важливим складником додатків є також перелік наукових публікацій авторки за темою дисертації (Додаток АА), який підтверджує належний рівень апробації результатів дослідження.

Повнота викладу наукових положень, висновків та рекомендацій у наукових публікаціях. Результати дослідження І. С. Гороховянко репрезентують високий рівень достовірності і науковості, про що свідчить достатня кількість апробацій матеріалів дослідження:

- три статті у фахових наукових виданнях України;
- доповіді на п'яти міжнародних та одній всеукраїнській наукових (науково-практичних) конференціях;
- шість тез у збірниках матеріалів наукових конференцій;
- обговорення на засіданнях кафедри журналістики ТНПУ упродовж 2022–2026 рр.

Основні результати дисертаційного дослідження належним чином апробовано в наукових публікаціях авторки, зміст яких відповідає темі, меті та завданням роботи. Кількість і характер публікацій узгоджуються з вимогами до кваліфікаційних наукових робіт на здобуття ступеня доктора філософії.

Оцінка рівня виконання наукового завдання та рівня оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. Дисертаційне дослідження І. С. Гороховянко засвідчує високий рівень виконання поставленого наукового завдання та успішне досягнення мети дослідження. Авторці вдалося здійснити комплексний аналіз журнальної періодики Тернопільщини 1991–2022 років, виявити закономірності її становлення та розвитку, обґрунтувати типологічну структуру регіональних видань, визначити їхні формально-змістові особливості та з'ясувати роль редакторського чинника у функціонуванні журнального сегмента регіонального медіапростору. Отримані результати є цілісними, логічно взаємопов'язаними та переконливо підтверджують розв'язання поставлених у роботі дослідницьких завдань.

Здобувачка продемонструвала належний рівень володіння методологією наукової діяльності, уміння коректно обирати та застосовувати методи

дослідження відповідно до поставленої мети. Комплексне використання загальнонаукових і спеціальних методів, зокрема історико-хронологічного, типологічного, структурно-функціонального, порівняльного аналізу, контент-аналізу, а також методів узагальнення та систематизації, забезпечило достовірність і обґрунтованість отриманих результатів. Позитивної оцінки заслуговує розроблений авторкою алгоритм типологічного та формально-змістового аналізу регіонального журнального видання, який характеризується методологічною послідовністю та може бути використаний у подальших дослідженнях регіональної періодики. Важливо, що запропонована методика не обмежується матеріалом Тернопільщини, а має потенціал для застосування під час дослідження регіональної журнальної періодики інших областей України.

Про належний рівень наукової підготовки здобувачки свідчать також якісне опрацювання значного масиву наукових джерел і емпіричного матеріалу, здатність до їх критичного осмислення, систематизації та формулювання самостійних наукових узагальнень. Робота характеризується логічністю побудови, аргументованістю висновків і послідовністю викладу матеріалу, що дозволяє констатувати достатній рівень сформованості дослідницьких компетентностей, необхідних для здійснення самостійної наукової діяльності у галузі журналістикознавства.

Дані про відсутність текстових запозичень та порушень академічної доброчесності. У процесі ознайомлення з дисертаційною роботою ознак порушення принципів академічної доброчесності не встановлено. Дослідження виконане самостійно, а використані наукові джерела належним чином опрацьовані; випадків академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації чи фальсифікації результатів, а також некоректних текстових запозичень не виявлено. Дисертація є самостійно виконаним науковим дослідженням, усі ідеї та наукові положення, викладені у ній, отримані автором особисто.

Зауваження та дискусійні положення щодо змісту дисертації. Відзначаючи ґрунтовність, наукову добросовісність та цінність дисертаційного

дослідження, вважаємо за необхідне вказати на деякі дискусійні положення та висловити окремі зауваження і побажання:

1. У роботі послідовно використано терміни «типологічна» та «функційна» (зокрема: «типологічні ознаки» (с. 47, 48, 49), «типологічні характеристики» (с. 3, 17, 19, 39), «типологічна різноманітність» (с. 66, 109, 155), типологічні принципи (с. 45), типологічні особливості (с. 47, с. 63) а також «функційні характеристики» (с. 47), багатофункційність (с. 101, 104)). Водночас у сучасному журналістикознавчому та загалом науковому дискурсі більш усталеними й нормативно закріпленими є форми «типологічна» та «функціональна». У зв'язку з цим доцільним видається додаткове обґрунтування використання зазначених термінологічних форм, а також уточнення їхнього статусу в понятійно-термінологічному апараті дослідження. Зокрема, варто було б чіткіше окреслити, чи зумовлене їх застосування авторським підходом до інтерпретації відповідних понять, чи вони використовуються як синонімічні до загальноприйнятих термінів без додаткового смислового навантаження.

2. У підрозділі 2.2 «Періодизація журнальних видань Тернопільщини» помітне місце відведено характеристиці нормативно-правового забезпечення функціонування медіа (с. 64–65, 67–68, 73, 76, 79). Водночас не цілком очевидним є вплив окремих законодавчих змін на виокремлені авторкою етапи розвитку регіональної журнальної періодики. У зв'язку з цим доцільно було б чіткіше аргументувати роль нормативно-правових чинників у формуванні запропонованої періодизаційної моделі та конкретизувати, яким чином трансформації медійного законодавства позначалися на розвитку, функціонуванні та типологічній еволюції журнальних видань Тернопільщини.

3. У підрозділах 2.2 «Періодизація журнальних видань Тернопільщини», 2.3 «Типологія журнальних видань Тернопільщини» та статистично-бібліографічному Додатку Е (Повний показник журналів Тернопільщини, 1991–2022 рр.) систематизовано відомості про рік заснування журналів, проте поза увагою залишено дані щодо тривалості їх функціонування (період виходу). Водночас цей показник є важливою характеристикою періодичного видання,

оскільки дає змогу оцінити його стабільність, тривалість присутності в медіапросторі та ступінь впливу на аудиторію. Урахування таких відомостей сприяло б глибшому осмисленню динаміки розвитку журнальної періодики Тернопільщини, а також дало б можливість точніше простежити тенденції функціонування окремих типологічних груп і регіонального журнального сегмента загалом.

4. У роботі основну увагу зосереджено на типологічних і формально-змістових характеристиках журнальних видань, тоді як питання їхнього функціонування в аудиторному вимірі висвітлено меншою мірою. Зокрема, науковий інтерес становило б ширше залучення відомостей про читацьку аудиторію журналів, особливості їх поширення та місце в комунікаційних практиках регіону. Такий підхід дав би змогу повніше розкрити не лише внутрішні характеристики видань, а й їхню суспільну значущість та вплив на формування регіонального медіапростору. Зазначене застереження окреслює перспективний напрям подальшого розвитку проведеного дослідження.

Висловлені зауваження та побажання мають рекомендаційний характер, не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації та можуть розглядатися як напрями подальших наукових пошуків авторки.

Загальний висновок. Дисертація І. С. Гороховянко «Журнальна періодика Тернопільщини: типологічний і формально-змістовий аспекти (1991–2022 рр.)» є завершеним, самостійним і цілісним науковим дослідженням, виконаним на належному теоретичному, методологічному та джерелознавчому рівнях. Дисертаційна праця робить вагомий внесок у дослідження історії регіональної журналістики України та розширює наукові горизонти щодо закономірностей розвитку журнальної періодики в умовах незалежності.

За актуальністю обраної теми, ступенем наукової новизни, обґрунтованістю сформульованих положень і висновків, а також практичною цінністю одержаних результатів дисертація відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12.01.2017 р. № 40 та постанови Кабінету Міністрів України

«Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12.01.2022 р. № 44. Це дає підстави рекомендувати присудження Гороховянко Ірині Степанівні ступеня доктора філософії за спеціальністю 061 «Журналістика».

Рецензент:

кандидат наук із соціальних комунікацій,
доцент кафедри журналістики
Тернопільського національного
педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка

Тетяна РЕШЕТУХА

